

Meertaligheid onderwijs in Friesland

Letty Loerts

Op CBS De Ark in Makkum (Fr.) zijn we sinds 2007 in samenwerking met het Taalsintrum van Cedin bezig om meertaligheid vorm te geven. Daartoe hebben we in ons taalbeleidsplan een visie op taal geformuleerd. Niet alleen wat we zelf belangrijk vinden konden we in het taalbeleidsplan kwijt, ook maakten we gebruik van uitkomsten uit wetenschappelijk onderzoek.

De Ark waar iedereen graag naar toe gaat!

Citaat uit het taalbeleidsplan:

'Fryslân is een meertalige provincie. Voor de meerderheid van de Friese bevolking is het Fries de moedertaal. Daarnaast functioneert het Nederlands of een streektaal. De Friese taal vervult een functie in het maatschappelijk verkeer in Fryslân. Binnen de domeinen van de overheid, het onderwijs, de zorg, de media, film, theater, muziek is het Fries niet meer weg te denken. In de Friese situatie functioneert het Fries als minderheidstaal. Sociaal maatschappelijk, cultureel, historisch en pedagogisch didactische argumenten inspireren ons om aandacht te geven aan het onderwijs in en om de Friese taal. Daartoe aangemoedigd bevinden wij ons in goed gezelschap van internationale onderzoekers die stellen dat:

- *Meertaligheid is verrijkend als de betreffende talen gelijkwaardig ontwikkeld worden*
- *Als meerdere talen evenwichtig ontwikkeld zijn, heeft dit positieve effecten op de cognitieve en verbale ontwikkeling en op de schoolse prestaties.'*

Vanuit het taalbeleidsplan zijn we gaan kijken hoe we onze plannen in het dagelijkse onderwijs aan de kinderen gestalte konden geven. We kozen ervoor om het leesproces in groep 3 in de Nederlandse taal te houden.

Wat hadden we daarvoor nodig?

1. Zicht op de moedertaal van elk kind.
  - > Het aantal Friestalige kinderen op De Ark is ongeveer 60 %, 39 % Nederlandstalige kinderen, 1% anderstalige kinderen.
  - > De verhouding Friestalige en Nederlandstalige leraren op De Ark ziet er als volgt uit: Friestalig: 70 % en Nederlandstalig: 30%
2. Materialen, waaronder methodes, spellen, computersoftware.
3. Aansluiten bij Europees Platform, Anglia en Netwerk 3TS (drietalinge scholen in Friesland)
4. Professionalisering leerkrachten in gebruik van Nederlands, Engels, Fries
5. Goede organisatie

Wanneer Engels, Fries of Nederlands

Elke week komt de native speaker op CBS De Ark in Makkum om de leraren te ondersteunen bij de lessen Engels in de klassen. Vanaf groep 1 komen de kinderen in aanraking met de Engelse taal. In de vorm van een liedje of een spelletje leren de kinderen op een speelse manier het Engels kennen. Het is prachtig dat zelfs deze jonge kinderen zichtbaar genieten van deze lessen! Dergelijke lessen duren ongeveer 10 à 15 minuten, in de hogere groepen 30 minuten per les.

Afspraken per groep

Algemeen:

- We maken zoveel mogelijk gebruik van de taalmogelijkheden die de leerkrachten hebben. Bij duobanen is het vaak gemakkelijk een afspraak te maken: de ene leerkracht spreekt Nederlands en de andere leerkracht spreekt Fries.
- We maken ook gebruik van verdeling in dagen of dagdelen Fries/ Nederlands
- We maken in de klas zichtbaar welke taal 'aan de beurt' is, b.v. door een vlag of een ander teken
- We zijn alert op het gebruik van de talen: taalscheiding toepassen, niet switchen
- We hebben hoge verwachtingen ten aanzien van de taalprestaties van de kinderen
- (nieuwe)Evaluatie van de afspraken vindt plaats in het personeelsoverleg van maart 2011.

Voor meer informatie over De Ark kijk op <http://www.arkmakkum.nl/>

Groep	Wat	Wanneer	Opmerkingen
1	Nederlandse dagen	maandag dinsdag (woensdag)	Alle activiteiten vinden in de taal van die dag plaats; zichtbaar maken van de meertaligheid in het lokaal (labeling, boekenhoek, affiches)
	Friese dagen	(woensdag) donderdag vrijdag	Alle activiteiten vinden in de taal van die dag plaats; zichtbaar maken van de meertaligheid in het lokaal (labeling, boekenhoek, affiches)
	Engels	1 x per 2 weken Engelse activiteit	Zichtbaar maken van de meertaligheid in het lokaal (labeling, boekenhoek, affiches)
2	Fries spreken	min. 1 x per week. activiteit	Zichtbaar maken van de meertaligheid in het lokaal (labeling, boekenhoek, affiches)
	Friese liedjes met cd	bij een aantal bijbelverhalen	
	Lettermuur met Nederlandse en Friese woorden	als lettermuur aan de orde komt	Lettermuur (2TS of 3TS) aan de wand
	Fries boek voorlezen	bij elk thema	Boekenhoek
	Engels	1 x per 2 weken Engelse activiteit	Zichtbaar maken van de meertaligheid in het lokaal (labeling, boekenhoek, affiches)

Groep	Wat	Wanneer	Opmerkingen
3	Twee Friese middagen	maandag dinsdag donderdag	Maandag of dinsdag: - Fries voorlezen - Friese verkeersles (Nederlands boek) - Kieskast o.a. Fries - Friese tv (Witwat, Sirkus Kekke, Der wie ris) - Do. gym (o.a. kringspel) - Voorlezen
	Engels	1 x per 2 weken Engelse activiteit	Zichtbaar maken van de meertaligheid in het lokaal (labeling, boekenhoek, affiches)
4a 4b en 5	Fries dagdeel	maandag dinsdag dondermiddag activiteit	- it lege boekje - aardrijkskunde-WO - crea/gym.comp. - voorlezen - Studio F (groep 4 na kerst)
	Engels	1 x per 2 weken Engelse activiteit	Zichtbaar maken van de meertaligheid in het lokaal (labeling, boekenhoek, affiches)
6	Friese middag	vrijdag- middag	- crea → opdrachtkaarten 2-talig) - WO - dvd woordweb muurkrant presenteren voorlezen (afwisselend N/F/E) duolezen - liedjes
	Engels	1 x per 2 weken Engelse activiteit	Zichtbaar maken van de meertaligheid in het lokaal (labeling, boekenhoek, affiches)
7 7-8 8	Studio F	Fries op rooster 1 uur per week	
	Fries spreken Fries dagdeel	Woensdag? Friese geschiedenis of ander thema (muziek)	woordspin voorlezen (afwisselend N/F/E) aardrijkskunde-WO cres/gym/comp.
	Engels	1 x per week Engelse activiteit	Zichtbaar maken van de meertaligheid in het lokaal (labeling, boekenhoek, affiches)

Letty Loerts-Bakkes is directeur van CBS De Ark, Makkum (Friesland)

'Juf, hjoed is it de Fryske dei!'

Investeren in meertalig onderwijs in Fryslân loont

6

Eelke Goodijk

Sinds 2007 functioneert in Fryslân het Netwurk 3TS. Dit is een groep scholen die meer dan gemiddeld investeert in meertalig onderwijs. Naast het Nederlands functioneert op deze scholen ook het Fries en Engels als vak en als voertaal. De scholen hebben in hun taalbeleidsplan scherpe afspraken gemaakt over de plaats en functie van de drie verplichte talen en volgen een consistent voertaalbeleid.

Vanaf groep 1 wordt gebouwd aan een meertalig taalfundament. Dat betekent dat de leerlingen bepaalde dagen heel consequent in de Nederlandse taal worden benaderd, maar andere dagen ook even consequent in het Fries. Een Engelstalige 'native speaker' draait iedere week een half uurtje als onderwijsassistent mee in de groep en benoemt de woorden en begrippen waar de leerlingen die week aan gewerkt hebben. Met spelletjes, prentenboeken, verhalen en liedjes dompelt zij de jongste leerlingen onder in de Engelse taal. De kinderen vinden het fantastisch! Ze krijgen een breder besef van het begrip 'taal'. Ze realiseren zich al heel vroeg dat taal veel meer is dan alleen Nederlands. Taal wordt 'spannend' en kinderen reageren alert op taalovereenkomsten en -verschillen. Wanneer een leerkracht op de Friese dag de kinderen per ongeluk in het Nederlands aanspreekt, wordt zij subiet door deze jonge leerlingen gecorrigeerd. 'Juf, hjoed is it de Fryske dei!'

Taal-absorberend vermogen

Het is verbazingwekkend hoe snel jonge kinderen een tweede of zelfs derde taal oppakken. Juist op jonge leeftijd heeft een kind een enorm taal-absorberend

vermogen. 'Taal overkomt het kind', zegt prof. Sienke Goorhuis-Brouwer, orthopedagoog en spraakpatholoog in het UMC Groningen. 'Daar zijn nog geen ingewikkelde grammaticale structuren voor nodig. Dat gaat nog vanzelf.'

Omdat goed onderwijs zoveel mogelijk dient aan te sluiten bij de thuissituatie en belevingswereld van het kind, functioneert de natuurlijke taalomgeving van het kind als uitgangspunt voor een gestuurde meertalige ontwikkeling.

Verantwoord werken aan drietaligheid

Cedin, centrum voor educatieve dienstverlening in Noord Nederland, begeleidt de netwerkscholen in hun meertalige ontwikkeling. De afdeling Taalsintrum heeft in opdracht van de Provincie Fryslân en in samenwerking met Europees Kenniscentrum Mercator een beproefd stappenplan ontwikkeld, dat scholen begeleidt naar drietaligheid.

Naast een gedeelde visie op meertaligheid en consequent voertaalbeleid is ook een meertalig taalrijke leeromgeving een belangrijke factor binnen het taalbeleid van de 3TS-scholen. Drietalige scholen werken veel met taallabels in drie kleuren. Oranje woorden staan voor het Nederlands,

blauwe woorden voor Fries en gele woorden voor Engels. Zelfs heel jonge kinderen realiseren zich dan al dat er bijvoorbeeld bij het oranje woord 'zomer' ook een blauw woord 'simmer' hoort en sommigen weten zelfs het gele woord 'summer' te benoemen. De ervaringen en kennis vanuit de Friese taal wordt ingezet om begrippen in het Nederlands en Engels in te vullen. Voor Nederlandstalige kinderen geldt hetzelfde ten opzichte van het Fries en Engels. De ene taal staat

niet boven de andere, maar meertaligheid is rijkdom en opent deuren naar het leren van andere vreemde talen.

Taalzwakke kinderen

Voor taalzwakke kinderen is meertaligheid niet een extra probleem. Meertaligheid is een gegeven in het leven van de moderne mens. Via televisie, computer en vriendjes worden kinderen dagelijks geconfronteerd met meertaligheid. De vraag is alleen, wat doen ouders, wat doet de school hiermee? Ontkennen we het verschijnsel en/of associëren we een andere thuistaal te gemakkelijk met taalachterstand? Of - en dat gebeurt ook nog wel eens op Friese basisscholen - kruipen we te gemakkelijk in de thuistaal van het kind en ontbreekt daarmee de prikkel voor het kind om zich optimaal in de tweede taal (Nederlands) te ontwikkelen? Husselen we de talen door elkaar en leren we daarmee uiteindelijk geen enkele taal goed, of benoemen we het verschijnsel positief en bieden we een duidelijke structuur voor een meertalige ontwikkeling?

De consequente scheiding van de drie talen over verschillende dagdelen zorgt ervoor dat kinderen de talen beter van elkaar leren te onderscheiden. Vooral de wat taal-

zwakkere leerlingen hebben baat bij deze vaste voertaalstructuur. Bijkomend voordeel is dat leerlingen in een meertalige leeromgeving alerter reageren op taal, taalovereenkomsten en -verschillen.

Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat meertalige kinderen in de juiste context over het algemeen beter presteren in taal en andere ontwikkelingsdomeinen dan hun eentalige leeftijdsgenootjes. Dit heeft te maken met de specifieke stimulering van de hersenen.

Netwerk Trijetalige Skoallen

Met deze voorkennis zijn in 2007 zeven basisscholen in Fryslân gestart met het Netwerk Trijetalige Skoallen (3TS). Voorafgaand aan dit netwerk draaiden de betreffende scholen overigens al 8 jaar mee in een pilot drietalig onderwijs. De positieve resultaten van deze pilot met betrekking tot de drie talen, deed hen besluiten verder te willen koersen in 3TS-richting.

Netwerk 3TS organiseerde sindsdien een poule van native speakers Engels die vanaf groep 1 kunnen worden ingezet. In groep 7 en 8 wordt er, met hulp van de native speaker, druk geëxperimenteerd met een Engelse middag. In de midden- en bovenbouw staan bovendien twee Friese dagdelen op het rooster. De onderwijsadviesdienst ontwikkelt methodisch en thematisch lesmateriaal voor de verschillende groepen en biedt verschillende taalcursussen Engels en Fries aan het team aan.

In drie jaar tijd is het aantal scholen binnen het Netwerk 3TS gegroeid tot 38. En de groei is er nog lang niet uit. 3TS-scholen ontmoeten elkaar op de jaarlijkse studiedag, die dit jaar in het nieuwe WTC-gebouw in Leeuwarden wordt gehouden. Het thema van de studiedag 2010 is: Internationalisering.

Kwaliteitsimpulsen

Natuurlijk worden de drietalige scholen in Fryslân gecoacht en nauwlettend gevolgd door de onderwijsadviseurs van

Cedin. Voorafgaande aan een certificering Trijetalige Skoalle vindt er eerst een visitatie plaats door een onafhankelijke visitatiecommissie. Bij een positief oordeel krijgt de school een geldbedrag en een 3TS-bord aan de muur.

Onderzoek van de inspectie wijst uit dat de drietalige scholen in Fryslân bovengemiddeld presteren. Dit is een enorme opsteker voor een provincie, waar tot voor kort juist sprake was van een bovengemiddeld aantal zwakke scholen.

Steeds meer dringt het besef door dat meertaligheid een echte kans is voor goed onderwijs. Het Netwerk 3TS groeit gestaag en naar verwachting kan al voor 2012 de 50-ste Friese basisschool worden bijgeschreven.

Dit betekent dat ook het voortgezet onderwijs in Fryslân zich zo langzamerhand zal gaan beraden op vervolgstappen. Hoe vangt men hier de bovengemiddelde 3TS-taal-leerling op? Hoe sluit het voortgezet onderwijs aan op het niveau Fries en Engels van deze 50 Friese 3TS-scholen?

Inmiddels is er op een aantal v.o.-scholen in Fryslân een pilot 3TS-voortgezet onderwijs gestart.

*Eelke Goodijk is onderwijsadviseur
Cedin-Taalsintrum te Drachten.
<http://www.taalsintrum.nl/>*

